ETHICS AND PHILOSOPHY

Gorzo Palaga
PhD Student, Technical University of Cluj-Napoca, North University Center of Baia Mare

Abstract: The article highlights how the philosophical act itself is an ethical act, that the cradle of philosophy is also of ethics. Taking into account three models of philosophizing, three models of philosophical ethics are outlined that have features of continuity but also differentiation. The goal of philosophy, and of ethics, is for Socrates, Plato and Aristotle a fulfilled life.

Keywords: ethics, goodness, happiness, friendship, responsibility.

ETICA și FILOSOFIA sunt surori gemene, care pe parcursul secolelor s-au sprijinit una pe cealaltă și s-au îndepărtat; filosofia s-a născut din întrebările *ce? de ce?,* iar etica este răspunsul la aceste întrebări: pentru că așa este bine, frumos și adevărat. Etica a fost, și rămâne o constantă a gândirii filosofice. Această afirmație se bazează pe numeroasele opere, care poartă numele de etică. Fiecare epocă a avut o expresie proprie în ceea ce privește etica, aceasta fiind și expresia culturii. În parcursul etic se pot regăsi aspecte de continuitate și aspecte de fractură, aspecte de fractură și de reluare a unor caracteristici până în zilele noastre, în care se face tot mai imperativă nevoia de valori comune, pe care să se construiască dialogul între popoare, între științe, între generații și inteligențe.

Actul filosofic, prin excelență, este reflecția asupra actului uman în toate manifestările și varietățile lui. Încă din antichitate, această reflecție, care are ca obiect de studiu modul de a acționa, este numită **etică** și se referă, în principiu, la actul filosofic. Întrebare primordială a ceea ce fundamentează actul filosofic, „de ce?", este o înclinație peculiară omului care se manifestă și se naște spontană în copii când aceștia încep să stăpânească poziția verticală și limbajul - instrumente prin care se orientează în universul înconjurător - și pun, în mod repetat, la nesfârșit, întrebarea: de ce?. Pe lângă aceste două instrumente de cercetare, copilul mai are o înclinație filosofică, tot naturală, cea a mirării[1] prezentată și de Nietzsche ca voință ludică indispensabilă pentru redescoperirea spiritului filosofic[2]. Câteva întrebări pe care reflecția etico-filosofică și le pune: ce fac? cum îl fac? împins de ce anume, îl fac? cu ce scop îl fac? are sens ceea ce fac? Pe parcursul secolelor, filosofii, au încercat să răspundă.

Etimologia[3] termenului de etică conturează, cu expresii multiple, știința conduitei care are două direcții: una care o consideră ca știința care se ocupă de finalitatea/scopul la care oamenii trebuie să tindă și de mijloacele pentru a atinge acel scop; a doua, se ocupă de intenția care determină acțiunile. Aceste două concepte, care stau la baza acestei științe, s-au împletit fie în antichitate, fie în prezent, într-un mod uneori conștient alteori, nu[4]. Limbajul primei concepții vorbește despre idealul spre care se îndreaptă natura omului, cel de-al doilea, etica finalității (Aristotel și Sf. Toma) și etica motivației și a plăcerii (Kant și Nietzsche), amândouă sunt elaborate de Platon. Impostarea acestor teorii etice este aceeași: determină

[1] HERCH J., *Mirare filosofică, o istorie a filosofiei*, traducere din franceză de Drăgan Vasile cu un portret însoțitor de Monica Lovinescu, HUMANITAS, București 2022.
[2] NIETZSCHE F., *Așa grăit-a Zarathustra*, o carte pentru toți și nici unul. Introducere, cronologie și traducere de Ștefan Aug. Doinaș. Receptarea lui Nietzsche în cultura germană, selecție și traducere de Horia Stanca, HUMANITAS, București 2028.
[3] ABBAGNANO N., *Storia della filosofia vol* I-IV, UTET, Torino 2017.
[4] ABBAGNANO N., *Dizionario di filosofia*, edizione aggiornata e ampliata da Giovanni Fornero, UTET, Torino 2024.

natura necesară a omului. Din această natură se desprinde, scopul spre care trebuie să se îndrepte conduita omului.

În acest articol ne propunem să ilustrăm temele și conceptele eticii elaborate de câțiva autori care, după părerea noastră au marcat itinerarul acestei științe, evidențiind trăsăturile de continuitate, de fractură și de noutate. Considerăm necesar să revenim asupra operelor acestor clasici pentru a prezenta, în acest capitol, tematicile etice în trama imensă a celor filosofice, pentru a redescoperi tezaurul pe care operele acestora îl conțin. De aceea ca metodă de cercetare vom **frecventa** autorii[5], evidenția ideile, conceptele prin citarea/sau trimiterea directă la opere cu încrederea în puterea textului de a dialoga cu interlocutorul. Scopul final al studiului este inidividualizarea trasăturilor comune a unui nou limbaj etico-filosofic capabil să construiască punți între popoare, între generații și între inteligențe.

1.1 Model de viață etico-filosofică

Socrate (469-399 a. C.)[6] este un **model**, prin excelență, de filosof a cărui **mod** de a face filosofie a devenit din ce în ce mai mult, până la acceptarea condamnării la moarte, un **exemplu**. Termenul „exemplu" se folosește aici cu semnificația de autenticitate și de coerență între modul de a gândi, a vorbi și a trăi.

Socrate a ales să nu scrie nimic[7], este protagonistul, istoric și literar, în dialogurile din tinerețe ale lui Platon. *Apologia lui Socrate* și *Criton*[8] sunt textele de reper, care ne oferă portretul unui filosof care prin modul lui de a fi marchează traseul eticii filosofice. În *Criton*, Socrate prezintă modelul de viață, care merită să fie trăită. Pentru el și pentru Platon - este diferit pentru Aristotel - a contura și a apăra sfera etică înseamnă a contura și a apăra un mod de viață, un model de viață filosofică, exprimat prin modul de a se raporta cu sinele, cu ceilalți, cu *polis*-ul și cu divinul. Acest model de viață filosofic se construiește pe cultivarea unor virtuți, este considerat nobil și frumos și este prezentat văzut ca un mod de viață.

Etica, mod de viață *bios* și stil de viață *filosofic*, intră pe scena filosofiei cu Socrate[9] și interpelează întreaga viață, fie pe plan personal - virtuți și acțiuni - fie pe plan social - responsabilitate și implicare. Pentru Socrate trăsătura principală a modului de a trăi etico-filosofic este cunoașterea și grija de sine, ceea ce înseamnă să ai grijă de sufletul tău[10].

Socrate indică cu termenul „suflet", modul de a trăi aici pe pământ cu semenii, chiar dacă în *Apărarea lui Socrate,* unde face afirmația că cu moartea nu totul se termină, admite că s-ar putea să existe și o emigrare altundeva **(40 c)**[11]. A se ocupa de propriul suflet înseamnă pentru Socrate a se ocupa de ce contează cu adevărat să fie căutat, de obiectivele și interesele care ne modelează viața. Pentru Socrate viața etică este aceea în care avem grijă de noi: pe de o parte este viața modelată după observarea legilor *polis*-ului - care nu întotdeauna garantează un rezultat just - și viața personală, care poate să fie în contrast cu legile. Socrate a trăit 70 de ani, în Atena, unde la un moment dat stilul său de viață este o cauză de contestare implicită a paradigmei atenienilor, deoarece aceștia dorm și nu sunt conștienți de somnolența lor (31a)[12]. În această diferență, care este o *forma mentis,* Socrate își găsește locul și rolul său de „stimul", de a interoga pe oricine cu precădere pe tineri cu scopul de a-i trezi, de a-i provoca și motiva să aibă grijă de propriul suflet:

---

[5] HERCH J., *Mirare filosofică*, *Op. cit*.
[6] ABBAGNANO N., *Storia della filosofia*, Vol I, pp., Op, cit.; G. REALE, *Platone*, pp., Op. cit.
[7] HERCH J., Op. cit.
[8] REALE G., *Platone,* op. cit.; Platon, Dialoguri, Univers Enciclopedia Gold, București 2010.
[9] *Etica prima di Socrate în Antichita, Temi trasversali, Storia della civilta europea* , a cura di ECO U., ENCYCLOMEDIA, e-book.
[10] Cfr. VEGETTI M.*, L'etica degli antichi,* Laterza, Roma-Bari 2006, pp.90-95.
[11] PLATON, op. cit., p. 39.
[12] PLATON, op. cit., p. 27.

De mă veți osândi la moarte, nu veți mai găsi ușor pe altul cum am fost trimis eu de Zeu pentru acest oraș. Ca să fac o comparație mai veselă, eu am fost pentru voi cum e musca pentru un cal mândru și de rasă, care din cauza frumuseții sale este cam leneș și simte nevoia de îmboldire. Se pare că Zeus de aceea m-a hărăzit orașului să vă trezesc, să vă învăț, să vă dojenesc pe fiecare în parte, fără încetare, ziua întreagă, mergând în tot locul.[13]

În acest scurt paragraf este conturată identitatea filosofului, în a cărei conștientizare se înrădăcinează tot ce urmează ca atitudine etică, limbaj ironic -cu ironia specifică capabilă de face mai accesibil un mesaj provocator- și, totodată, încrezător în natura interlocutorului. Opera etico-filosofică este dorită de Zeus pentru împlinirea omului.

În *Primul Alcibiade,* în *Lachete,* în *Carmide* și *Lizida*, rolul filosofului de stimul este, în mod special, pentru tinerii, care se pregătesc să aibă un rol în viața publică din *polis*. Viața etică are sens și scop dacă este luată în serios, la începutul vieții adulte. În *Apărarea lui Socrate*, se dă o șansă și celor mai în vârstă.

Se pot evidenția, în aceste pasaje, două caracteristici importante ale vieții etico-filosofice, după Socrate: etica este o modalitate de a trăi și această modalitate determină o fractură și o opoziție față de modelul de viață etică din *polis*. Grija de sine aduce o conștientizare a lipsei de conștientizare și viața etică, propusă de Socrate, este în contrast cu cea convențională prin simplul fapt că oferă posibilitatea de a se trezi și de a începe să se aibă grijă de propriul suflet, înainte de orice. Această grijă are ca obiectiv virtutea justiției care pentru Socrate nu însemnă observarea unor doctrine sub ghidajul unui maestru **(33a, 33 b)**[14]: această viață etico-filosofică este un stil de viață de onestitate intelectuală, de o continuă căutare și interogare **(36c)**[15]. Socrate afirmă că această modalitate de a interoga îi vine dintr-o inspirație divină. În *Apărare, Cherefon* merge la oracolul din Delfi s-o întrebe pe preoteasa din templului Pythia dacă era cineva mai înțelept decât Socrate și răspunsul ei este nu. Socrate din nevoia de a verifica această afirmație, întreabă numeroși înțelepți printre politicieni, poeți, meșteri și descoperă că aceștia „cred că știu, dar nu știu", dar el știe că nu știe **(21d)**[16] și de aceia simte nevoia constantă să caute și să întrebe **(23b)**[17], nu pentru a deține noțiuni, ci pentru a rămâne viu, filosofând **(28e)**[18]**,** deoarece „o viață lipsită de cercetare nu este demnă de a fi trăită" **(38a)**[19].

Contrastul cu dimensiunea etică a *polis*-ului, creat de acest stil de viață etico-filosofică este tocmai faptul că se răstoarnă scara de valori **(30b)**[20]. O viață etico-filosofică, demnă de a fi trăită, este considerată cea mai importantă, superioară bogățiilor, faimei care sunt puse în discuție de către gândirea filosofică, ce aduce în centru activitatea de a se ocupa de sine în mod inteligent și demascând minciuna, falsitatea și înșelătoria. Astfel, această viață este fundamentă pe virtutea justiției, *Criton* (**48a**)[21], care este binele maxim, deoarece aduce fericirea **(36a)**[22] și, de aceea, conduce la adevăratul bine. Această viață etico-filosofică este caracterizată de o încredere în integritatea proprie și se adresează interiorității și nu bunurilor, care vin din exterior. Specificitatea modelului socratic de viață etico-filosofică a avut o influență semnificativă pe traseul filosofiei, în mod special, în filosofia modernă și post-modernă, aspect care va fi reluat pe parcursul acestei cercetări din mai multe puncte de vedere.

---

[13] Ibidem.
[14] PLATON, op. cit., p.30.
[15] PLATON, op. cit., p. 34.
[16] PLATON, op. cit., p.14.
[17] Op. cit., p. 17.
[18] Op. cit., p. 24.
[19] Cfr. Platon, op. cit., p. 36.
[20] Op. cit., p. 26.
[21] Op. cit., p. 69.
[22] Op. cit., 52.

1.2 Structură, raționament și plăcere: *eudamonia*

Platon (428/427-347 a. C.)[23], ca bun discipol a lui Socrate, stabilește câteva modele de viață etico-filosofică în *Gorgias* (**500c)**[24] și *Republica* (**352**)[25]. Am văzut cum pentru Socrate a trăi o viață demnă înseamnă să trăiești o viață etico-filosofică. Platon preia idea de bază a maestrului și o conturează în mod personal: în primul rând viața etică este viața sufletului[26] care interpelează natura sufletului în a lua hotărâri fără influența pasiunilor așa cum o prezintă în *Gorgias*. *Kallikles,* sofist, construiește un atac la adresa modelului de viața etico-filosofică afirmând că așa-zisa justiție și legile, care o impun sunt făcute de către cei slabi care se apără de cei puternici cu scopul de a-i înlănțui - acesta este preludiul modelului preluat și elaborat de către Nietzsche, multe secole mai târziu - ghidați de un sentiment de neputință și de invidie. Cei puternici, având tot dreptul să-și urmeze pasiunile **(492)**[27]. După acest model, virtutea, considerată de către Socrate, este numai o piedică împotriva fericirii care este justiția după natură, nu după norme și legi. *Kallikles* îl sfidează pe *Socrate* și acest model de a sfida etica va fi reluat în istoria filosofiei: limitarea dorințelor personale, după *Kallikles*, înseamnă limitarea fericirii proprii și de aceea nu este justă. Aici avem nucleul modelelor etice în sânul culturii grecești. Fericirea - *eudaimonia* se obține, dacă se trăiește o viață etico-filosofică, *Banchetul* **(205)**[28], chiar dacă *Kallikles* spune că acest model de viață este o trădare a naturii celor puternici și de aceea este injustă. Platon, argumentează și recunoaște că plăcerile corporale pot să aducă o satisfacție, dar fericirea, binele suprem al omului, este altul. Pentru a-l înțelege este nevoie de cunoaștere/cercetare/înțelepciune - inteligență practică- *Gorgias* **(499-500)**[29]. Pentru Platon cunoașterea are mereu de a face cu viața practică: meșterii, medicii, artiștii, soldații au o cunoaștere adevărată; mai puțin poeții care, sub inspirație divină, exprimă lucruri pe care nu le înțeleg și, în mod sigur, sofiștii[30] care - în pofida numelui - nu au o cunoaștere adevărată, deoarece folosesc rațiunea și arta limbajului doar pentru a câștiga faimă – vanitate - și bani sau pentru a umili interlocutorul – orgoliu -. Platon introduce astfel cunoașterea accesibilă doar unora[31], care va fi preluată ca model și de către creștinism[32], în care doar unora le este dat să înțeleagă. Mi se pare important acest aspect concret al cunoașterii pe care Platon îl evidențiază pentru o viață etică, practică.

Platon se întreabă care aste arta sufletului după care se poate distinge binele de rău și o conturează în justiție *Gorgias* **(503)**[33]. În această perioadă când Platon vorbește de bine, se referă fie la suflet, fie la corp.

În a doua carte din *Republica*, Platon trasează pas cu pas binele real de justiție: el pune în fruntea statului, garanții justiției, politicieni și ostași filosofi- care, pe lângă arta practică, au și cunoaștere - și conturează fizionomia fericirii pentru fiecare individ: acesta pentru a fi fericit are nevoie de 4 virtuți, interdependende: *sophia*-înțelepciune, *andreia*-curaj,

---

[23] REALE G, *Platone. Tutti gli scritti*, op. cit; Platon, *Dialoguri*, Univers Enciclopedia Gold, București 2010; REALE G., Istoria Filosofie antice, Vol III, op. cit.; ABBAGNANO N., Storia della Filosofia, pp. 90-133, op. cit; cfr VEGGENTI M., Quidici lezioni su Platone, Enaudi, Torino 2003.
[24] PLATON, op. cit., p. 312.
[25] PLATON, *Repubblica*, în Platon,
[26]Cfr. REALE G. în *Istoria Filosofiei Antice*, op. cit., pp. 241-283.
[27] PLATON, op. cit., pp. 299-300.
[28] Id., op. cit., p. 120.
[29] Id., cit., pp. 310-312.
[30] Pentru termenul de „sofist" vezi ABBAGNANO N., *Storia della Filosofia*, op. cit., pp. 56-64; REALE G., *Istoria Filosofiei Antice*, op. cit., pp. 27-107.
[31] https://www.avvenire.it/opinioni/pagine/libert-di-credere-risposta-al-male
[32] Evanghelia după Sf. Matei,13,10-17.
[33] PLATON, op. cit., pp. 860-932.

soprosune-temperanță și *dikaiosune*-justiție. Acestea duc la înflorirea sufletului și armonizează cele trei părți – concupiscibilă, irascibilă și cea rațională. După această structură, cele 4 virtuți armonizează părțile sufletului: curajul, care se forjează prin sport și muzică, ajută la învingerea lozincilor și a fricii, înțelepciunea este cea care cunoaște binele și răul, temperanța supune parte concupiscibilă și cea irascibilă, rațiunii. Un mod de a trăi astfel este un mod fericit și pentru Platon este un mod de a trăi virtuos, deoarece este singurul mod care duce la bine. Binele este obținut, atins, experimentat doar printr-o viață condusă după virtuți care duc la echilibrul sufletului și, astfel, la fericire. Așa cum în orice artă ordinea și armonia duce la ameliorarea acelei arte, așa și ordinea și armonia părților sufletului duc la fericire. În cartea a noua a *Republicii*, Platon arată cum ar fi dacă una dintre părțile sufletului ar deveni dominantă **(580d-583b)**[34] și promovează plăcerea vieții filosofice, care este considerată superioară deoarece mai liberă, decât plăcerea pentru bogăție sau faimă, și capabilă să conducă.

În al doilea rând se vorbește despre suflet și despre viața după moarte al acestuia și viața virtuoasă este prinsă și în dimensiunea ultra-terenă (*Fedon*)[35]. Deci pentru Platon viața etico-filosofică este cauza fericirii în dimensiune orizontală - privată și publică - dar și într-o dimensiune verticală/dincolo de moarte. În cartea a șaptea din *Republica*, Platon elaborează viața etico-filosofică după care binele apare într-o dimensiune verticală, care transformă totul.

1.3 Etica și prietenia

Aristotel (384-322 a. C.)[36] conturează o etică cu trăsături și perspective multiple, care este coerentă cu viziunea finalistă a autorului. Binele este scopul final al ființelor - plante, animale care au în materia lor biologică această inclinație - au în ele principiul schimbării și forma; artele, care pentru greci includeau și meșteșugurile, au nevoie de meșter care să stăpânească cunoașterea materiei - *techne*[37] și scopul operei. Plecând de la această structură de raționament ne putem întreba care este binele specific pentru persoana umană, ce tipologie de activitate îi este proprie omului, pe lângă cele pe care le are în comun cu plantele și cu animale, alimentația și reproducerea? Opera specifică omului este activitatea sufletului după rațiune sau fără rațiune. Putem afirma, respectând viziunea aristotelică, că omul, ca să-și realizeze scopul propriu, trebuie să conducă o viață etică, activă după rațiune, singura care duce la împlinire, deoarece singura ce duce la scop. Așa cum plantele și animale au nevoie de condiții optime pentru a-și atinge scopul, la fel și omul are nevoie de anumite bunuri așa cum ne spune autorul în *Etica Nicomahica*[38] **(VII.14, 1153 b 17-19)**[39]. Pe lângă aceste bunuri, necesare corpului, omul are nevoie de bunuri pentru suflet, virtuțile:

*Dacă însă **opera specifică** și **făptuirea specifică** a omului stă în activitatea sufletului, rațională sau nu lipsită de rațiune, și dacă făptuirea unui om activ destoinic este după specie aceeași, de exemplu: cântul chitaristului și cel al chitaristului bun, și așa în toate cazurile, noi adăugând la făptuire nota unei virtuți sau destoinicii superioare și numind prestațiunea chitaristului cânt, prestația chitaristului însă cânt bun de chitară, dacă, zicem, lucrul este așa, și **noi considerăm ca făptuire specifică a omului o anumită viață,** anume, activitatea sufletului însoțită de rațiune și acțiunea corespunzătoare, ca făptuire a omului bun însă chiar aceasta dar cu adaosul: bună și dreaptă.*[40]

---

[34] PLATON, op. cit., pp. 1068-1346.
[35] PLATON, op. cit., pp. 147-238.
[36] NATALI C., *Aristotele*, Carocci, Roma 2014; JORI A., *Aristotele*, Bruno Mondadori, Milano 2003.
[37] https://www.treccani.it/enciclopedia/techne_%28Enciclopedia-dell%27-Arte-Antica%29/
[38] ARISTOTEL, *Etica Nicomahică*, ANTET, 2012.
[39] Id., pp. 153-154.
[40] Id., p. 26.

Calea specifică omului rațional, în viziunea aristotelică, fie ca scop fie ca mod de a atinge acel scop este calea virtuților care duc la binele complet, la împlinire, și după multă practică la fericire:

Dacă, în sfârșit e considerat ca bine ceea ce se săvârșește potrivit cu virtutea sau destoinicia specifică a celui activ, noi dobândim după toate acestea rezultatul: binele uman este activitatea sufletului potrivită cu virtutea, iar dacă există mai multe virtuți: activitatea potrivită cu cea mai bună și mai perfectă virtute. La acestea trebuie însă se mai adauge ca aceasta să dureze o viață plină: căci așa cum o rândunea și o zi încă nu face primăvară, așa nici o zi sau un răstimp scurt încă nu face pe nimeni deplin fericit.[41]

Aici ar fi interesant de văzut dacă Aristotel evidențiază activitatea rațională ca principală și atunci viața fericită depinde de un tip de viață mai mult teoretic decât practic. Aristotel lasă aceste două perspective deschise tocmai pentru că a defini fericirea nu este un lucru simplu. Onestitate academică/stimul pentru urmașii cercetători/orizont deschis unde fiecare este chemat să răspundă în funcție de condițiile de care dispune fie pe plan fizic și intelectual. În prima parte a *Eticii*, Aristotel pune în lumină viața activă după virtute și în cartea a zecea, viața contemplativă.

Stilul de viață condus după virtuți este viața etică în planul aristotelic, dar așa cum scopul artei meșterului este aspectul instrumentului, nu doar măiestria, așa scopul omului virtuos este viața activă. Este interesant de considerat poziția autorilor în raport cu plăcerea. Plăcerea care se naște din activitatea omului virtuos, spune Aristotel, este naturală și spontană, **(EN, X. 2, 1173)**[42]. Plăcerea nu este doar un rezultat al acțiunii virtuoase este și ingredientul necesar, care duce la perfecțiune -acest aspect va fi preluat de etica creștină-, viața de dragul plăcerii și plăcerea de dragul vieții, sunt împletite **(EN, X. 3, 1174b)**[43].

Este foarte interesant, și din punct de vedere al educației, cum Aristotel - ca și Platon - subliniază cât este de important ca acest **gust** al acțiunii virtuoase și **dezgust** a celor vicioase să fie cultivat din tinerețe, doar astfel trecând de la obișnuință la interiorizare va duce la perfecțiune.

Viața etic activă este o viață în comunitate, nu solitară, după viziunea lui Aristotel în această direcție duc două cărți, a opta și a noua, din *Etica Nicomahică*. La *philia*[44] este fructul prin excelență, a vieții virtuoase. Prietenia pătrunde utilul, plăcerea și relațiile dintre persoanele bune, dorința reciprocă a binelui, după multă frecventare devine consuetudine și „prietenul este un alt sine".

Philautos[45] este iubirea de sine -reluată de la Socrate și Platon- pentru Aristotel, care nu are de a face cu iubirea avuțiilor sau a faimei, ci cu dorința de a **acționa virtuos**. Această formă, agonistică, este o metaforă, care va fi reluată punctual de către Sf. Pavel[46], ca și profil al adevăratului creștin care este pregătit de luptă cu sufletul, mintea și corpul.

Aristotel extinde orizontul prieteniei la întreaga comunitate politică gândită sub numele de *homonoia* care se poată realiza și între persoane care nu se cunosc, dar care, virtuoase fiind, se pun de acord cu privire la binele comun **(IX. 6)**[47], semn de cultură elevată. Prietenia este, pentru Aristotel, o expresie a vieții virtuoase și nu rămâne o înclinație sau o atracție, este o percepție de sine, în primul rând, cu curiozități variate cum ar fi jocul, vânătoarea, gimnastica, filosofia. Așa sunt prietenii care stau împreună **(IX12)**[48]. Activitățile

[41] *Ibidem.*
[42] PLATON, op. cit., pp.201-203.
[43] Id., pp. 204-205.
[44] ABBAGNANO N., Dizionario di filosofia, op., cit., pp. 23-24.
[45] Id., p. 25.
[46] Scrisoarea Sf. Paul către *Efesieni* 6,10-17.; https://ilmanifesto.it/ravasi-nella-fucina-linguistica-di-paolo
[47] PLATON, op. cit., p. 186.
[48] Id., p. 196.

sunt puse de către Aristotel într-o ierarhie: la baza acesteia sunt cele nevirtuoase, apoi cele virtuoase - în diferite moduri. Stilul de viață, în **Cartea I**, poate avea trei fizionomii: cel bazat pe plăceri, cel politic și cel teoretic. În primele cărți, de la **prima la a noua**, este privilegiat stilul politic dar în cartea a **zecea**, cel teoretic al filosofului. Aceast stil de viață este considerat specific omului, deoarece caracterizează înteligența și este o activitate continuă, care însoțește persoana când lucrează sau când se odihnește, acest stil de viață aduce cu sine cea mai mare plăcere: **(X.7, 1177)**[49]**.** Contemplația[50] apropie omul de experiența divinității și aduce cea mai mare bucurie **(X. 8, 1178b)**.

Este evident cum, și acest model de viață propus de către Aristotel va fi preluat, pe parcursul istoriei, fie de către școlile filosofice succesive, fie de către cultura creștină cu reinterpretările de rigoare.

BIBLIOGRAPHY

ARISTOTEL *Etica nicomahică*, traducere din limba elină de Traian Brăileanu, editura ANTET, 2012.

NIETZSCHE F., Cosi parlo Zarathustra, *un libro per tutti e per nessuno,* trad. di Montinari, editura M., Adelphi, Milano 1976.

NIETZSCHE F., *Așa grăit-a Zarathustra*, o carte pentru toți și nici unul. Introducere, cronologie și traducere de Ștefan Aug. Doinaș. Receptarea lui Nietzsche în cultura germană, selecție și traducere de Horia Stanca, editura HUMANITAS, București 2018.

PLATON *Platone tutti gli scritti*, a cura di Giovanni Reale, editura BONPIANI, Milano 2000.

PLATON *Dialoguri*, editura Univers Enciclopedia Gold, București 2010.

BIBLIOGRAFIE II

ABBAGNANO N. *Dizionario di filosofia*, edizione aggiornata e ampliata da Giovanni Fornero, editura UTET, Torino 2024.

ABBAGNANO N. *Storia della filosofia vol* I-IV, editura UTET, Torino 2017.

GUATTARI F, *Ce este filosofia?* , trad. Din limba franceză, M. Mărculescu-Cojocea, editura Pandora, Târgoviște.

DUCCI E., *Approddi dell umano*, Anicia, Roma 2021.

GRANDONE S. *L esercizio del pensiero*, Filosofia per concetti, editura DIARKOS, Reggio Emilia 2024.

JORI A., *Aristotele*, editura Bruno Mondadori, Milano 2003.

HERCH J., *Mirare filosofică, o istorie a filosofiei*, traducere din franceză de Drăgan Vasile cu un portret însoțitor de Monica Lovinescu, HUMANITAS, București 2022.

MONDIN B., *Itroduzione alla filosofia, problemi, sistemi, autori, opere*, Editrice MASSIMO, Milano.

NATALI C., *Aristotele*, editura Carocci, Roma 2014;

REALE G., *Istoria filosofie antice*, (I-IV), editura Galaxia Gutemberg, Tg. Lăpuș 2008.

RÂMBU N., *Filosofia valorilor*, editura Didactică și Pedagogică. R. A., București 1997.

VATTIMO G., *Il soggetto e la maschera. Nietzsche e il problema della liberazione*, editura Buompiani, Milano 2003.

VEGGENTI M., *Quidici lezioni su Platone*, editura Enaudi, Torino 2003.

[49] Id., p. 209.

[50] Di MAIO A., Vita spirituale e riflessione filosofica-teologica.

VEGETTI M., *L'etica degli antichi,* editura Laterza, Roma-Bari 2006.

BIBLIOGRAFIE III

Antichita, Temi trasversali, Storia della civilta europea, a cura di ECO U., ENCYCLOMEDIA, e-book.

Volto o maschera? Riflessioni filosofiche e teologiche di Andrea Di Maio https://www.unigre.it/unigre/sito/PUG_HG_03O820150936/uv_papers/378/Volto.pdf

-TRECCANI ENCICLOPEDIA, https://www.treccani.it/

https://www.avvenire.it/opinioni/pagine/libert-di-credere-risposta-al-male